

RECENZJE I SPRAWOZDANIA.

I. Dupperray, *Le Christ dans la vie chrétienne d'après Saint Paul*. Deuxième édition. Lyon 1923. 12°. XXII i 320. Cena 8 fr. franc.

Po roku już ukazuje się drugie wydanie książki Ks. Dupperraya, co dowodzi, że we Francji znalazła mnóstwo czytelników. Należy jej się istotnie rozpowszechnienie ogólne, bo z jednej strony temat w niej omawiany jest bardzo ciekawy, a z drugiej lektura dzieła przyczynia się niepomiernie do rozbudzenia ducha religijnego i zdrowej pobożności.

Autor daje w swej pracy charakterystykę religijności św. Pawła, jaką sam się odznaczał i jaką polecał chrześcijanom; nie sadzi się przytem na nowe rozwiązanie odnośnych zagadnień, ani też na wyczerpanie nowszej literatury, lecz chodzi mu jedynie o jasne i systematyczne zestawienie myśli Pawłowych. Zamiast uprawiać polemikę z nowszymi badaczami, woli ks. D. rozwijać całokształt nauki św. Pawła o życiu wewnętrznym chrześcijanina, komentując przy tem! poszczególne punkty wypowiedzianiami się samego Apostoła. Często także powołuje się na św. Tomasza z Akwinu, który w swym komentarzu bardzo trafnie uchwycił logiczny tok myśli rabбина z Tarsu i przytacza raz po raz ustępy liturgiczne np. z caeremoniale episcoporum, w których widoczny jest wpływ teologii Pawłowej. Różni się więc książka niniejsza wielce od podobnych rozpraw biblijno-teologicznych, ale nazwałbym to w tym wypadku zaletą, bo tem łatwiej można wejrzeć do duszy Apostoła i podziwiać wielkość jego świętości. Zresztą odpowiadają wywody autora pod względem egzegetycznym zupełnie wymaganiom dzisiejszej nauki, gdyż czerpał on obficie z znakomitej monografii jezuita Prat'a o teologii św. Pawła.

Dopiero w ostatniem dziesięcioleciu rozpoczęły się dokładniejsze badania nad właściwościami pobożności katolickiej i jej ewolucją. Autor był powinien w wstępie zaznaczyć, że istnieje taka linja rozwojowa, nakreślona najpierw w księgach psalmisty i proroków, otrzymująca potem nowy kierunek przez Zba-

wiciela i dalej poprowadzona przez Apostołów i Ojców Kościoła, że Paweł jej pragnął swą mistyką nadać nowe zagięcie, które przez późniejszych zostało częściowo niezrozumiane i niedocenione. Uwzględnienie dążeń i usposobień religijnych poza kołami chrześcijan, opisanych i opracowanych przez Windischa (*Die Frömmigkeit Philos*) i Deissnera (*Paulus u. die Mystik seiner Zeit*) byłoby wartością i pożytecznością naukową pracy podniosło, bo dopiero na takim szerszym tle byłyby cechy pobożności Pawła przybrały właściwej wyrazistości. Pozatem uwydatniłbym też fakt, że psychika religijna Apostoła przechodzi pewne fazy, że on po wizji pod Damazkiem jeszcze nie był przepojony tym mistycyzmem, który się później w nim wyrobił pod wpływem kontemplacji i ekstazy.

Z umysłu jednak, zdaje się, opuścił autor wszelkie wzmianki dotyczące zagadnień ewolucyjnych, bo postanowił trzymać się metody deskrypcyjnej i dać obraz pojęć Pawłowych li tylko na tle jego listów.

Pierwszy główny rozdział p. n. „*l'incorporation an Christ*“ traktuje szczegółowo sposoby, w jakich Paweł przedstawił myśl o połączeniu się Chrystusa z człowiekiem. Jak budynek opiera się na fundamencie, z którym jest ściśle złączony, tak chrześcijanin ma swą podstawę w osobie Chrystusa; jak żona przywiązana jest prawem i sercem do męża, tak człowiek do swego Boskiego Mistrza; jak członki ciała przyjmują moc i działanie od głowy, tak uczeń Chrystusowy jest po chrzcie św. członkiem ciała, którego głową jest Chrystus, udzielający mu odtąd wszelkiej siły żywotnej. Najwięcej miejsca poświęcił autor wyjaśnieniu oryginalnej idei Pawła o „Chrystusie mistycznym“. Praca Schmidta (*Der Leib Christi*, Lipsk 1919) nie jest wzmiankowana. Drugi rozdział (*La vie dans le Christ*) rozprowadza, jak „życie w Chrystusie jest równocześnie tajemnicą życia i tajemnicą śmierci“. Chrześcijanin umiera razem z Chrystusem przy chrzcie św., wyrzeka się „ciała“ i zapisuje się do szeregu naśladowców Jezusa; staje się przez to uczestnikiem zmartwychwstania Chrystusa Pana, łączy się z Nim realnie, a łączność ta rośnie z dnia na dzień i wzmacnia się przez przyjmowanie Eucharystji. Trzeci rozdział zatytułowany jest: *La glorification avec le Christ*. Człowiek jest po chrzcie podobny do niemowlęcia, które dopiero rósć musi, by dojść do siły i doskonałości (*teleios*); śmierć, która nań czyha, nie jest zniszczeniem, lecz zmianą formy życia. Kiedy człowiek zewnętrzny się rozpada, człowiek wewnętrzny odnawia się i przygotowuje do paruzji, która jest „apoteozą Chrystusa mistycznego“. Przy końcu poświęca autor jeszcze osobne uwagi osobistej religji Apostoła, dla którego było hasłem życia wewnętrznego: *mihi vivere Christus est*.

Słuszna jest uwaga autora, że nauka Pawła o Chrystusie

mistycznym, tak mało znana i wykorzystana przez teologów, powinna się w dzisiejszych czasach, tonących w zagadnieniach społecznych, stać punktem wyjścia i oparcia dla nowej pobożności katolickiej, któraby nie szła ani jednostronnie za amerykanizmem, ani za kwietyzmem, lecz za przykładem Pawła jeden kierunek z drugim łączyła i mianowicie miłości bliźniego obok miłości Boga naznaczyła odpowiednie miejsce.

Kaznodzieje, mianowicie zmuszeni głosić słowo Boże dla inteligencji, z książki niniejszej winni czerpać jak najwięcej.

Ks. Aleksy Klawek.